

3 TALERENS FEM FORARBEJDNINGSFASER

I den klassiske retorik arbejder man ud fra fem discipliner. De kan betragtes som fem arbejdsfaser, en taler skal igennem. De fem faser er:

Fase	Begreb	Aktivitet
1	Inventio	At finde sit stof
2	Dispositio	At ordne sit stof
3	Elocutio	At formulere sig
4	Memoria	At øve sig
5	Actio	At fremføre talen

} Forberedelse
} Gennemførelse

Som udgangspunkt følger man den angivne rækkefølge, når talen skal udformes. I praksis vil man dog ofte springe lidt frem og tilbage mellem forarbejdningsfaserne.

Inventio – at finde sit stof

Inventio betyder 'at finde'. Denne indledende fase er både den vigtigste og den mest tidskrævende. Her gælder det om at finde stof til talen. Tre spørgsmål trænger sig straks på: Hvor kan man lede? Hvordan kan man lede? Hvad kan man lede efter? Spørgsmålene vil dette afsnit forsøge at besvare.

Inventio-processen *skal* tage tid, for den skaber grundlaget for den videre bearbejdning af talen. Nok er det vigtigt at give enhver tale en form, men først og fremmest skal talen have et indhold. Og den opgave må man sørge for at løse således, at man ikke overser noget væsentligt, som burde være en del af talens indhold.

Sagen og emnet må afgøre, *hvor* man kan lede⁴⁸. Der er forskellige kilder, man kan gribe til. Følgende kilder bruges i almindelighed:

⁴⁸ Også talegenren sætter nogle rammer for stofindsamlingen, se fx oversigten s. 47.

Hovedsagen er, at kilderne skal være relevante i forhold til emnet. Det forudsætter, at man hurtigt danner sig et billede af, hvilke lag der er i emnet. Derfra kan man så gå til de relevante kilder og erhverve sig eller udbygge sin viden om emnet. Det udvikler sig hurtigt til en god spiral; efterhånden som ens viden om emnet øges, bliver man bedre til at bedømme, hvad der er relevant for den opgave, man er i gang med. Man oparbejder et materialegrundlag, som man siden hen kan sortere i og strukturere. Uden viden om sit emne – en faglig indsigt – er der grænser for, hvor overbevisende man kan tale om sit emne.

Hvordan kan man så lede? Der findes en række søgeteknikker, som har vist sig at være nyttige, når man skal indsamle stof til sit emne.

Brainstorming er en findemetode, der skal tømme én for gode idéer. Man nedskriver så at sige alt, der falder én ind om emnet. Bare i stikordsform. Man skriver dem under hinanden nedad på papiret. Alt efter opgavetype og sværhedsgrad bruges fra 5 til 30 minutter til dette arbejde. Det er vigtigt her at være ukritisk. Metoden er netop opstået som en reaktion på, at vi ofte tænker for traditionelt, når vi skal have idéer til et emne. Det virker hæmmende på opfindsomheden. Vores tanker styres straks ind i visse mønstre, og de nedfældede ideer spænder ikke vidt nok. Vi giver til gengæld overraskelser en chance, når vi arbejder ud fra impulser og associationer⁴⁹. Det er lige netop det, brainstorming udnytter.

Man skal ikke nødvendigvis gennemføre sin brainstorming på én gang. Lad fx papiret ligge og vend tilbage til det senere, eventuelt næste dag. Så kigger man sine noter igennem og streger det ud, der her dagen efter ikke ser anvendeligt ud. Man fortsætter så med anden etape, hvor man udbygger sine noter⁵⁰.

49 En association er en tanke, der opstår af en anden tanke.

50 Man kan også bare have et papir liggende, som man løbende skriver indfald på i god tid, før talen skal holdes.

Mind
logiske o
ker et em
at man sl
beslægte
sammenl
med forb
de emne
sætning i
sen, da n
Et ek

De fi
langre
løb

Sprintere
langdistal
løber

Politi
tilta

Walk-a
afslapp
med et j
an sig. I
mer til
hinande
dele af
mål. De
have kl
er ham
mer, hv

Mindmapping er en anden findemetode. Også den er et alternativ til den logiske og lineære fremgangsform, vi normalt benytter os af, når vi tænker et emne igennem. Mindmapping er en arbejdsform, der starter med, at man skriver emnets titel midt på et stykke papir. Herudfra påfører man beslægtede emner, der hæftes sammen, efterhånden som man kan se de sammenhænge, de optræder i. Sammenhængen i emnerne viser sig grafisk med forbindende streger. Efterhånden opstår klynger af sammenhængende emner på papiret. Disse klynger er undersøgelsens del-emner. I modsætning til brainstorminger fastholdes her en vis orden under hele processen, da man straks skal placere sine idéer i relevante sammenhænge.

Et eksempel på et mindmap kunne se således ud (emnet er *Doping*):

Walk-and-talk er en tredje findemetode. Den udnytter fordelene ved under afslappede former at udveksle tanker med andre mennesker. Gå en tur med et par kammerater, som eventuelt også har en formidlingsopgave foran sig. Lad gåturen vare op til en times tid og fordel tiden, så I alle kommer til orde om jeres egen opgave. Hav en blok og en pen med jer. Fortæl hinanden, hvad opgaven går ud på, og hvad I ser i den. Fortæl også, hvilke dele af emnet, I ikke ved så meget om. Stil hinanden opklarende spørgsmål. Det kan give jer et indtryk af, hvad tilhørerne kunne tænkes at ville have klar besked om. I skal ikke diktere talens indhold til hinanden. Det er ham, der skal gennemføre formidlingsopgaven, der suverænt bestemmer, hvad der kan bruges.

"Den gode kunstners eller tænkens fantasi frembringer vedvarende gode, middelmådige og dårlige ting, men hans *dømmekraft* – grundigt skærpet og afprøvet – kasserer, sorterer, samler [...] Alle store mænd var store arbejdere, utrættelige, ikke kun i opfindsomheden, men også i at kassere, sigte, omforme, arrangere."

Friedrich Nietzsche, 1878

Hvad kan man lede efter? Man hører af og til nogle sige, at et eller andet ligger i sagens natur. Udsagnet afspejler den opfattelse, at en sag – et emne – har et givet indhold. Det har en sag *også*, og det indhold må man så gøre sig bevidst. Men en sag har mere end det. Man kan anlægge flere perspektiver på en sag, og derved når man måske frem til oversete sider af sagen. Hvis det skal lykkes, må man besidde en vis kreativitet. At finde sit stof er nemlig i høj grad en kreativ proces.

"Som man spørger, får man svar," siger et ordsprog, og det er der en sandhed i. Derfor skal spørgsmålene overvejes grundigt⁵¹.

I de fleste taler har man i et eller andet omfang brug for argumenter. Det er tilfældet, hvis talen fx skal dreje sig om mulige årsager til fattigdommen i den tredje verden. Inventio handler også om at finde argumenter. De er en del af stoffet – i visse sammenhænge endda den vigtigste del. Det gælder om at finde de argumenter, sagen har i sig. Sagens mange aspekter skal åbnes, og det stiller ligeledes krav om en vis kreativitet. Argumenterne skal findes, formes og sammenholdes med eventuelle modargumenter⁵².

Inventio er en forarbejdningsfase, der (ofte) har sit eget forløb:

1. Orienteringsfase
Her skal overblikket etableres. Hvilke centrale navne og begreber hører til emnet? Relevant litteratur?
2. Udvalgelsesfase
Her skal afgrænsningen foretages. Hvad er emnets substans? Emnet analyseres og fortolkes.
3. Fordybelsesfase.
Her udvikles stoffet i retning af talens endelige indhold. Hvad skal fokus være? Overflødig stof skæres endeligt fra. Dokumentation og argumenter slibes til.

51 Åbne hv-spørgsmål kan være nyttige, fx hvem, hvad, hvor, hvorfor, hvordan etc.

52 Læs mere om argumentation i kap. 4.

Opsummering findes i

- fakta
- argumenter
- teorier,
- eksempler
- citater –
- anekdoter

Når det nu er grundklart kan angives visk. Det sa udgangspunkt

Skal være
Med henblik
Grundlag
Typiske informationsskilder

Dispos

Efter indsats inventio nærmest
Hvad er måden
efter? Uden
hvordan stoffet
form, en række

Der er en hoveddel og kan tage ud

Opsummerende kan vi sige, at relevant stof til talen med fordel kan findes i

- fakta
- argumenter
- teorier,
- eksempler,
- citater – fra bøger, aviser, tv etc.
- anekdoter – gode historier, hvis pointer rører ved noget centralt.

Når det nu er slået fast, at inventio er en kreativ proces, er det af samme grund klart, at de skematiske anvisninger skal tages med forbehold. De kan angive nogle retninger og give inspiration, men skal ikke følges slavisk. Det samme gælder følgende skema, som præsenterer inventio med udgangspunkt i de tre overordnede talegener⁵³:

⁵³ Jf. kap. 1, især s. 13-19.

	Den informative tale	Den politiske tale	Lejlighedstalen
Skal være	Oplysende	Argumenterende	Underholdende
Med henblik på	Forståelse	Påvirkning	Glæde
Grundlag	Dokumentation	Argumentation	Eksempler og historier
Typiske informationskilder	Fagbøger Leksika Brochurer og pjecer Internettet Egne noter (viden)	Fagbøger Aviser og tv Brochurer og pjecer Internettet Egne holdninger	Hukommelsen Fotoalbums Breve og postkort Fælles bekendte Egne følelser og værdier

Dispositio – at ordne sit stof

Efter indsamlingen og sorteringen gælder det nu om at ordne stoffet. I inventio nærmede man sig et fokus. Det skal nu gøres færdigt i dispositio: Hvad er målet for talen? Hvad skal tilhørerne tænke, føle eller gøre bagefter? Uden et mål får talen ingen retning. Målet skal have indflydelse på, hvordan stoffet ordnes. Lige nu foreligger det bare⁵⁴. Men det skal have en form, en rækkefølge. Stoffet skal med andre ord disponeres.

Der er en lang tradition for at inddele en tekst i tre dele: indledning, hoveddel og afslutning. Det er en meget overordnet model, som man frit kan tage udgangspunkt i. Hoveddelen kan bestå af flere underpunkter.

⁵⁴ Arbejdet med dispositio kan dog afsløre mangler i indholdet, og så må man tilbage til inventio.